

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە

كۆپ قوللىنىلدىغان ماقال - تەمسىللەر لۇغىتى

汉维常用俗语词典

HAN WEI CHANG YONG SUYU CIDIAN

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

15
H136. 4-61
1

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە

كۆپ قوللىنىلدىغان ماقال - تەمسىللەر لۇغىتى

汉维常用俗语词典

HAN WEI CHANG YONG SUYU CIDIAN

李祥瑞、付炜、李兰琴、周永亮 编

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرلىرى: ھەمراجان سونۇر، قەلبىنۇر مەجىت
مەسئۇل كوررېكتورلىرى: ئادالەت ياقۇپ، سۇن جىن
كومپيۇتېر مەشغۇلاتىدا: تۇرسۇن مەھمەت

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە
كۆپ قوللىنىلىدىغان ماقال - تەمسىللەر لۇغىتى

تۈزگۈچىلەر: لى شياڭرۇي، فۇ ۋېي
لى لەنچىن، جۇ يۇڭلياڭ

*

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 14 №، پوچتا نومۇرى: 830046)

شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى تارقاتتى

شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

فورماتى: 850×1168 مم، 1/32، باسما تاۋىقى: 29

2005 - يىل 3 - ئاي 1 - نەشرى

2005 - يىل 3 - ئاي 1 - بېسىلشى

تىراژى: 2000 - 0001

ISBN7 — 5631 — 1962 — 0

باھاسى: 48.00 يۈەن

图书在版编目(CIP)数据

汉维常用俗语词典/李祥瑞等编. —乌鲁木齐:新疆
大学出版社,2005.3

ISBN7—5631—1962—0

I.汉… I.李… III.①汉语—俗语—词典②词典
—汉语.维吾尔语(中国少数民族语言)IV.H136.4—61

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2005)第 021661 号

汉维常用俗语词典

李祥瑞、付炜、李兰琴、周永亮 编

*

新疆大学出版社出版发行

(乌鲁木齐市胜利路 14 号, 邮编: 830046)

新疆新华书店经销

新疆新华印刷厂印刷

850×1168 毫米 32 开本 29 印张

2005 年 3 月第 1 版 2005 年 3 月第 1 次印刷

印数 0001 — 2000

ISBN 7 — 5631 — 1962 — 0

定价: 48.00 元

前 言

汉语俗语是在汉民族中广泛流行的定型化的语句。正确地使用俗语可以使言语简练而形象,从而大大提高表情达意的效果。汉语俗语是汉语语汇的重要组成部分之一,学习汉语不能不掌握一定数量的俗语。我们新疆维吾尔自治区是一个多民族多语种的地区,为促进民汉互学语言文字,适应各民族共同繁荣的总目标,编写一部双语《汉维常用俗语词典》的积极现实意义是不言而喻的。

本词典在编写过程中尽力突出了实践性、思想性和科学性的原则。实践性是指选用了至今仍在广泛应用的常见俗语,摒弃了带有地域方言等特点的非实用的俗语;思想性是指选用了表现劳动人民生活经验和愿望的俗语,摒弃了带有消极陈腐观念的俗语;科学性是指译文、注释、示例等既要准确精要又要通俗易懂。

词典正文中的每一个条目由汉语俗语、汉语拼音、释义、维语译文、示例五个部分组成。汉语俗语的维语译文采用了直译和意译相结合的方法并尽可能采用了同义或近义的维语俗语;释义旨在说明该汉语俗语的意义和用法以及其中部分词语所表达的确切含义;示例在于为该汉语俗语的正确运用提供恰如其分的语境。由此可见,本词典是一部汉维双语教学词典,编写本词典的主要目的

是为了满足我区大专院校维吾尔族青年学生学习汉语的强烈愿望,帮助他们正确地理解和使用汉语的俗语,进一步地提高汉语水平和顺利通过国家汉语水平考试。同时,本词典又是一部汉维双语的工具书,亦可为我区广大的双语教师、语言文字工作者、翻译工作者以及其他专业工作者提供一部可资借鉴的工具书。

本词典的编写素材除编者教学和翻译实践的部分积累外,主要参考了《中国俗语大辞典》(上海辞书出版社一九八九年版)、《汉语惯用语词典》(外语教学与研究出版社一九八五年版)、《现代汉语词典》(商务印书馆一九八三年版)、《汉维词典》(新疆人民出版社一九八九年版)、《维汉词典》(新疆人民出版社一九八三年版)等。

本词典自一九九〇年正式着手编写,经过十四年的努力,终于与读者见面了。值此之际,我们谨向给予本词典出版工作热情帮助的新疆大学出版社常焕欣社长、伊布拉音·哈木都拉总编等同志表示衷心的感谢。

编写一部《汉维常用俗语词典》在我区尚属首次,我们缺乏经验,水平有限,仅仅是初步作了一些尝试,因此,疏漏以及不妥之处一定很多,希望广大读者批评指正。

编 者

كىرىش سۆز

خەنزۇ تىلىدىكى ماقال - تەمسىللەر خەنزۇ خەلقى ئارىسىدا ناھايىتى كەڭ تارقىلىپ، ئەمەلىي تۇرمۇشتا كۆپ ئىشلىتىلىدىغان، تىل - يېزىقلاردا ھەمىشە ئۇچراپ تۇرىدىغان بىر خىل مۇقىملاشقان سۆزلەردۇر. ئۇنى توغرا، دەل جايدا ئىشلىتىلگەندە پىكىر - ھېسسىياتنى جانلىق، ئىخچام ھەم ئوبرازلىق ئىپادىلىگىلى بولىدۇ - دە، تىلنىڭ بەدئىيلىكى زور دەرىجىدە ئاشىدۇ. خەنزۇ تىلىدىكى ماقال - تەمسىللەر خەنزۇ تىلى سۆزلۈكىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسىملىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ، خەنزۇ تىلىنى ئۆگەنگەندە مەلۇم مىقداردا ما- قال - تەمسىللەرنى ئىگىلىمىسە بولمايدۇ. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىز كۆپ مىللەتلىك، كۆپ خىل تىللىق رايون بولۇپ، خەنزۇ ۋە باشقا مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا تىل ئۆگىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئورتاق گۈللىنىشىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىن ئىبارەت ئومۇمىي نىشان ئۈچۈن «خەنزۇ- چە - ئۇيغۇرچە كۆپ قوللىنىلىدىغان ماقال - تەمسىللەر لۇغىتى» دەك مۇنداق قوش تىللىق لۇغەتنى تۈزۈپ چىقىشنىڭ ئىجابىي، ئەمەلىي ئەھمىيىتى ھەممىگە ئاياندۇر.

مەزكۇر لۇغەتنى تۈزۈش جەريانىدا ئەمەلىيلىك، ئىدىيەۋىلىك ۋە ئىلمىيلىك پىرىنسىپلىرى ئىمكانقەدەر گەۋدىلەندۈرۈلدى. ئەمەلىيلىكى دېگىنىمىزدە، بۈگۈنگە قەدەر كەڭ ئىشلىتىلىپ

كەلگەن، ئەمەلىي تۇرمۇشتا ئۇچراپ تۇرىدىغان ماقال - تەمسىللەر قوبۇل قىلىنىپ، يەرلىك شېۋە ئالاھىدىلىكى كۈچلۈكرەك ماقال - تەمسىللەر شاللىۋېتىلدى؛ ئىدىيىۋىلىكى دېگەن مەنىدە، ئەمگەكچى خەلق ئاممىسىنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىسىنى، شۇنداقلا ئارزۇ - ئىستەكلىرىنى ئەكس - ئەتتۈرىدىغان ماقال - تەمسىللەر قوبۇل قىلىنىپ، پاسسىپ، چىرىك نۇقتىئىنەزەر تۈسىنى ئالغان ماقال - تەمسىللەر شاللىۋېتىلدى؛ ئىلمىيلىكى دېگەن مەنىدە، تەرجىمىسى، ئىزاھلىرى ۋە مىساللىرى ھەم توغرا، ئىخچام بولۇش، ھەم چۈشىنىشلىك، ئاممىباب بولۇش كۆزدە تۇتۇلدى.

لۇغەت تېكىستىدىكى ھەر بىر سۆز خەنزۇچە ماقال - تەمسىل، خەنزۇچە فونېتىكىلىق ئېلىپبە، تەبىر، ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى ۋە مىسالدىن ئىبارەت بەش مەزمۇندىن تەركىب تاپىدۇ. خەنزۇچە ماقال - تەمسىلنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا سۆزمۇسۆز تەرجىمە قىلىش بىلەن مەنەن تەرجىمە قىلىشنى بىرلەشتۈرۈش ئۈسۈلى قوللىنىلدى ھەمدە مۇمكىنقەدەر مەنا جەھەتتە ئوخشاش ياكى يېقىن كېلىدىغان ئۇيغۇرچە ماقال - تەمسىللەر تاللاپ ئېلىندى. ئىزاھلاشتا بولسا، مەزكۇر خەنزۇچە ماقال - تەمسىلنىڭ ئىستېمالدىكى مەنىسىنى ۋە قوللىنىش دائىرىسىنى چۈشەندۈرۈش، شۇنداقلا ئۇنىڭ ئىچىدىكى قىسمەن سۆز - ئىبارىلەرنىڭ ئېنىق مەنىسىنى كۆرسىتىش مەقسەت قىلىندى. مىسال كەلتۈرۈشتە مەزكۇر خەنزۇچە ماقال - تەمسىلنىڭ دەل جايىدا ئىشلىتىلىشىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان سۆزلەر ئۈلگە قىلىپ كۆرسىتىپ بېرىلدى. شۇنى كۆرگىلى بولىدۇكى، مەزكۇر لۇغەت خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە ئوقۇ - ئوقۇتۇش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان

قوش تىللىق لۇغەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەزكۇر لۇغەتنى تۈزۈشتىكى ئاساسىي مەقسەت رايونىمىز ئالىي مەكتەپلىرىدىكى ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنىڭ خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىشتەك كۈچلۈك ئارزۇسىنى قاندۇرۇپ، ئۇلارنىڭ خەنزۇچە ماقال - تەمسىللەرنى توغرا چۈشىنىپ، توغرا ئىشلىتىپ، خەنزۇ تىلى سەۋىيىسىنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئۆستۈرۈشى ۋە خەنزۇ تىلى سەۋىيە سىناش ئىمتىھانىدىن ئوڭۇشلۇق ئۆتۈشىگە ياردەم بېرىشتىن ئىبارەت. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەزكۇر لۇغەت خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە قوش تىللىق قورال كىتاب بولۇپمۇ سانلىنىدۇ. رايونىمىزدىكى كەڭ قوش تىل ئوقۇتقۇچىلىرى، تىل - يېزىق خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار، تەرجىمانلار ۋە باشقا كەسپىي خادىملار بۇنىڭدىن پايدىلانسىمۇ بولىدۇ.

تۈزگۈچىلەر لۇغەتنى ئۆزلىرىنىڭ ئوقۇتۇش ۋە تەرجىمە قىلىش ئەمەلىيىتىدە توپلىغان باشلانغۇچ ماتېرىياللاردىن باشقا، يەنە «جۇڭگو ماقال - تەمسىللىرى قامۇسى» (شاڭخەي لۇغەت نەشرىياتى، 1989 - يىل نەشرى)، «خەنزۇچە ئادەت سۆزلىرى لۇغىتى» (چەت ئەل تىلى ئوقۇتۇش - تەتقىق قىلىش نەشرىياتى، 1985 - يىل نەشرى)، «ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى لۇغىتى» (سودا نەشرىياتى، 1983 - يىل نەشرى)، «خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت» (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1989 - يىل نەشرى)، «ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە لۇغەت» (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1983 - يىل نەشرى) قاتارلىق لۇغەتلەردىن پايدىلىنىپ تۈزۈپ چىقتى.

مەزكۇر لۇغەتنىڭ رەسمىي تۈزۈلۈش خىزمىتى 1990 - يىلى باشلانغان بولۇپ، 14 يىل تىرىشىپ ئىشلەش نەتىجىسىدە

كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى. مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن بۇ لۇغەتنى نەشر قىلىش خىزمىتىگە قىزغىن ياردەم بەرگەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتىنىڭ باشلىقى چاڭ خۇەنشىن، باش مۇھەررىرى ئىبراھىم ھەمدۇللا قاتارلىق يولداشلارغا سەمىمىي مىننەتدارلىق بىلدۈرىمىز.

«خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە كۆپ قوللىنىلىدىغان ماقال - تەمسىللەر لۇغىتى» نى تۈزۈش رايونىمىزدا تۇنجى قېتىملىق ئىش ھېسابلىنىدۇ. تەجرىبىمىز كەمچىل، سەۋىيىمىز چەكلىك بولغانلىقتىن، لۇغەتتە چالا قالغان، مۇۋاپىق بولمىغان يەرلەر كۆپ بولۇشى مۇمكىن، كەڭ كىتابخانلارنىڭ تەنقىدىي تۈزىتىش بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

تۈزگۈچىلەردىن

凡 例

一、本词典共收入汉语常用俗语(包括谚语、惯用语) 4137 条。

二、本词典正文由条目、释义、示例三部分组成。

三、本词典条目按首字汉语拼音字母顺序排列,首字拼音相同的按声调排列,首字是同一汉字的按第二个汉字的拼音、声调排列。

四、本词典前面附有汉语拼音音节表和条目笔画索引,以备查找。

五、本词典属汉维双语词典。条目和释义均配有译文,条目译文采用了直译与意译相结合的方法,释义译文采用了意译的方法;条目后的汉语注音只注原调,不注变调,轻声不标调号;释义中只对条目中难懂或用法特殊的字词进行了解释;示例的数目由该条目的义项决定,只有一个义项的就选一个示例。

六、本词典条目使用了方括号“【】”,同一条目的不同维译文之间使用了分号“;”,示例中与条目完全相同的部分使用了波形号“~”。

لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ھەققىدە

1. بۇ لۇغەتكە كۆپ قوللىنىلىدىغان خەنزۇچە ماقال - تەمسىل (جۈملىدىن ماقال - تەمسىل ۋە ئادەت سۆزلىرى) دىن 4137 سى توپلاپ كىرگۈزۈلدى.
2. بۇ لۇغەت ماقال - تەمسىل، تەبىر ۋە مىسالدىن ئىبارەت ئۈچ قىسىمدىن تەركىب تاپقان.
3. بۇ لۇغەتتىكى ماقال - تەمسىللەر باش خەتنىڭ خەنزۇچە فونېتىكىلىق ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى. باش خەتنىڭ خەنزۇچە فونېتىكىلىق ئېلىپبەسى ئوخشاش بولغانلىرى تون (بىرىنچى تون، ئىككىنچى تون، ئۈچىنچى تون، تۆتىنچى تون) تەرتىپى بويىچە تىزىلدى. بىرىنچى خېتى ئوخشاش بىر خەت بولغانلىرى ئىككىنچى خەتنىڭ ئېلىپبەلىك يېزىلىشى، تونى بويىچە تىزىلدى.
4. خەت تېپىشقا ئاسانلىق يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن، خەنزۇچە فونېتىكىلىق ئېلىپبە بوغۇملىرى مۇندەرىجىسى ۋە باش خەتنىڭ بىخواسى بويىچە خەت تېپىش جەدۋىلى قوشۇمچە بېرىلدى.
5. بۇ لۇغەت خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە قوش تىللىق لۇغەت ھېسابلىنىدۇ. ماقال - تەمسىللەر ۋە ئۇنىڭ مەنىسى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىندى، ماقال - تەمسىلنىڭ تەرجىمىسىدە سۆزمۇسۆز تەرجىمە قىلىش بىلەن مەنەن تەرجىمە قىلىشنى بىرلەشتۈرۈش ئۇسۇلى قوللىنىلدى، تەبىر بېرىش قىسمىنىڭ تەرجىمىسىدە

مەنەن تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلى قوللىنىلدى. ماقال - تەمسىلگە بېرىلگەن ترانسكرىپسىيىگە پەقەت ئەسلىي تون يېزىلدى، ئۆزگەرگەن توننىڭ بەلگىسى يېزىلمىدى، يېنىك تون بوغۇملىرىغا بەلگە يېزىلمىدى. تەبىر بېرىش قىسمىدا چۈشىنىش تەس ياكى ئىشلىتىلىشى ئالاھىدە بولغان سۆزلەرگىلا تەبىر بېرىلدى. مىسال سانى مەزكۇر ماقال - تەمسىلنىڭ مەنا تۈرىگە باغلىق بولۇپ، بىرلا مەنىسى بارلارغا بىر مىسال كەلتۈرۈلدى.

6. بۇ لۇغەتتىكى ماقال - تەمسىللەرگە ئوتتۇرا تىرناق «**】**»، ئوخشاش بىر ماقال - تەمسىلنىڭ ئوخشاش بولمىغان تەرجىمىلىرى ئارىسىغا چېكىتلىك پەش «؛»، مىسالنىڭ مەزكۇر ماقال - تەمسىل بىلەن ئوخشاش ئورنىغا دولقۇنسىمان سىزىق «~» ئىشلىتىلدى.

目 录

目 录

凡例	1
条目汉语拼音音节表	4
条目笔画索引	18
词典正文	1

مۇندەرىجە

1	لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ھەققىدە
4 ...	خەنزۇچە فونېتىكىلىق ئېلىپبە بوغۇملىرى مۇندەرىجىسى
18	باش خەتنىڭ بىخۇاسى بويىچە خەت تېپىش جەدۋىلى
1	لۇغەت تېكىستى

条目汉语拼音音节表

خەنزۇچە فونېتىكىلىق ئېلىپبە

بوغۇملىرى مۇندەرجىسى

A			bài	拜	23	bào	豹	34
			bài	败	24	bēi	背	35
āi	挨	1	bān	搬	25	bèi	被	36
ái	挨	1	bǎn	板	25	běn	本	37
ǎi	矮	1	bàn	半	26	bèn	笨	37
ài	爱	2	bàn	伴	29	bī	逼	38
àì	碍	4	bàn	绊	29	bí	鼻	39
ān	安	4	bāng	帮	29	bǐ	比	39
àn	按	5	bǎng	绑	30	bǐ	笔	40
àn	按	5	bǎng	膀	30	bǐ	彼	40
áo	熬	6	bàng	傍	30	bì	避	40
			bàng	棒	30	bì	闭	41
B			bāo	包	31	biān	鞭	41
			bǎo	保	31	biǎn	扁	41
bā	八	6	bǎo	饱	31	biàn	变	41
bá	拔	9	bǎo	宝	32	biǎo	表	42
bǎ	把	11	bào	报	33	biǎo	婊	42
bái	白	13	bào	抱	33	bié	别	42
bǎi	百	17	bào	暴	34	biē	蹙	43
bǎi	摆	22	bào	爆	34	bīng	兵	44

bīng	冰	47	céng	曾	77	chóng	重	113
bìng	并	47	chā	插	77	chōu	抽	114
bìng	病	47	chá	茶	78	chóu	仇	114
bō	剥	48	chāi	拆	79	chóu	愁	115
bō	拨	48	chái	柴	80	chóu	丑	115
bō	播	49	chái	豺	80	chòu	臭	116
bó	伯	49	chān	掺	81	chū	出	116
bǔ	补	50	chán	谗	81	chū	初	121
bǔ	捕	50	chāng	娼	81	chú	除	121
bù	不	50	cháng	长	82	chuāi	揣	121
			cháng	尝	83	chuān	穿	121
			cháng	常	84	chuán	传	122
			chàng	唱	84	chuán	船	123
			chāo	抄	88	chuàn	串	125
cā	擦	72	cháo	朝	89	chuáng	床	125
cāi	猜	73	chǎo	炒	90	chuǎng	闯	126
cái	才	73	chē	车	90	chuī	吹	126
cái	财	73	chě	扯	91	chūn	春	128
cǎi	彩	74	chén	陈	92	chún	唇	129
cǎi	踩	75	chèn	趁	92	cí	慈	129
cán	蚕	75	chēng	撑	93	cǐ	此	129
cāng	仓	75	chéng	成	93	cì	刺	130
cāng	苍	76	chéng	乘	96	cōng	聪	130
cáng	藏	76	chī	吃	96	cóng	从	131
cáo	曹	76	chī	痴	112	còu	凑	132
cáo	槽	76	chì	翅	113	cū	粗	132
cǎo	草	77	chì	翅	113	cù	促	133
cè	恻	77	chōng	充	113			

cūi	催	133	dé	德	184	dú	独	198
cūn	村	133	dēng	灯	184	dú	毒	198
cuò	错	134	dēng	登	185	dú	读	198
D			dī	滴	185	dǔ	堵	199
			dī	敌	186	dǔ	赌	200
			dì	地	186	dù	肚	200
			dì	递	187	duān	端	201
			diàn	垫	187	duàn	断	201
			diào	吊	187	duì	对	202
			diào	掉	187	dùn	钝	203
			diē	爹	188	duō	多	204
			diē	跌	189	duǒ	躲	207
			dīng	丁	189	E		
dīng	钉	189						
dǐng	顶	190						
dǐng	定	190	è	恶	208			
diū	丢	190	è	饿	209			
dōng	东	191	ēn	恩	211			
dōng	冬	194	ér	儿	211			
dòng	动	195	ěr	耳	213			
dòng	冻	195	èr	二	215			
dòng	洞	195	F					
dōu	兜	196						
dǒu	抖	196						
dòu	斗	196				fā	发	216
dòu	豆	197				fǎ	法	217
dòu	逗	198				fān	翻	217
dā	搭	134						
dá	达	135						
dǎ	打	135						
dà	大	154						
dǎi	逮	165						
dài	带	165						
dài	戴	165						
dān	单	166						
dān	担	167						
dǎn	胆	168						
dàn	但	168						
dāng	当	168						
dǎng	挡	172						
dāo	刀	173						
dǎo	倒	174						
dǎo	导	175						
dào	到	175						
dào	盗	176						
dào	道	176						
dào	稻	177						
dé	得	178						